

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ NR.1
ГР.СОФИЯ, 6 АПРИЛ 2009 ГОДИНА

Върховният касационен съд на Република България, ОБЩО СЪБРАНИЕ НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ, в съдебно заседание на пети февруари две хиляди и девета година в състав

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ЛАЗАР ГРУЕВ

ЗАМ. НА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ: РУМЕН НЕНКОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

БОЙКА ПОПОВА, ЕЛИЯНА КАРАГЪЗОВА, САВКА СТОЯНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

Гроздан Илиев

Фиданка Пенева

Пламен Томов

Елена Авдева

Иван Недев

Ивета Анадолска

Елена Величкова

Капка Костова

Лидия Стоянова

Татяна Кънчева

Евелина Стоянова

Николай Дърмонски

Лиляна Методиева

Цветинка Пашкунова

Саша Раданова

Биляна Чочева

Вероника Имова

Блага Иванова

Борислав Ангелов

Павлина Панова

Юрий Кръстев

Жанина Начева

Красимир Харалампиев

Севдалин Мавров

Ружена Керанова

с участието на секретаря Румяна Виденова

сложи на разглеждане тълкувателно дело № 1 по описа за 2008 година, докладвано от съдията
ЦВЕТИНКА ПАШКУНОВА

Председателят на Върховния касационен съд на Република България е констатирал противоречива и неправилна съдебна практика по приложението на института на съкратеното съдебно следствие по чл. 371, т. 2 във връзка с чл. 370, ал. 1, чл. 372, ал. 1 и 4 и чл. 373, ал. 2 и 3 НПК. Направил е искане Общото събрание на наказателната колегия да тълкува съдържанието на установения в Глава двадесет и седма от Наказателно-процесуалния кодекс регламент, като отговори на следните въпроси:

1. На какви основания първоинстанционният съд може да откаже да уважи искане на подсъдимия по чл. 370, ал. 1 във вр. с чл. 371, т. 2 НПК? Трябва ли отказът да бъде мотивиран? Налице ли е основание за отвеждане на състава на съда, който е отхвърлил искане на подсъдимия за провеждане на съкратено съдебно следствие?

2. Валидни ли са общите правила за конституиране на страните, включително и на частен обвинител, граждански ищец и граждански ответник, в случаите на предварително изслушване в хипотезата на чл.371, т. 2 НПК? Задължително ли е на частния обвинител, гражданския ищец и гражданския ответник да се предостави възможност да участват в предварителното изслушване по чл. 371, т. 2 НПК и какво е правното значение на тяхното становище по инициативата на съда или искането на подсъдимия?

3. Допустимо ли е след започване на съдебно следствие по общия ред да се премине към съкратено съдебно следствие пред първата инстанция по реда на чл. 373, ал. 2 във вр. с чл. 372, ал. 4 НПК?

4. Изисква ли разпоредбата на чл. 372, ал.4 НПК всички надлежно събрани на досъдебното производство доказателства да подкрепят самопризнанието или е достатъчно това да се отнася за част от тях?

5. Допустимо ли е провеждане на съкратено съдебно следствие по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 и 3 НПК за отделен подсъдим, когато друг подсъдим по делото не е съгласен същата процедура да се проведе и по отношение на него?

6. Допустимо ли е провеждане на съкратено съдебно следствие само по отношение на част от инкриминираните в обвинителния акт деяния, осъществени в реална съвкупност от един и същ подсъдим?

7. Може ли признанието по чл. 371, т. 2 НПК да се третира допълнително като смекчаващо вината обстоятелство при определяне на наказанието съобразно правилото по чл. 373, ал. 2 НПК?

8. Допустимо ли е в процедурата по чл. 372, ал.4 и чл. 373, ал.2 НПК първоинстанционният съд, съответно и въззивният съд, да събира доказателства, които са несъвместими с обстоятелствена част на обвинителния акт? Може ли след надлежно проведено съкратено съдебно следствие по чл. 372, ал.4 и чл. 373, ал.3 НПК въззивният съд да реши делото на основата на фактическа обстановка, която е несъвместима с признатата от подсъдимия? Подлежат ли на оттегляне изявляенията на подсъдимия по чл. 371, т. 2 НПК и ако това е възможно – до кой момент от развитието на наказателния процес?

9. Ако по принцип се приеме, че първоинстанционният съд на основата на фактически и правни съображения е длъжен да мотивира отказа си да проведе предварително изслушване по искането на подсъдимия, какво трябва да бъде решението на въззивния съд, когато установи, че отказът е бил неоснователен и делото е следвало да бъде разгледано по правилата на съкратеното съдебно следствие по чл. 373, ал. 2 във вр. с чл. 372, ал. 4 НПК, а не по общия ред?

Общото събрание на наказателната колегия на Върховния касационен съд на Република България, за да се произнесе, взе предвид следното:

1.1. Глава двадесет и седма от НПК урежда особените правила за съкратеното съдебно следствие пред първата инстанция в две форми – по приложението на точка 1 и на точка 2 от чл. 371 НПК.

Установеният процесуален ред представлява отклонение от стандартния модел на наказателния съдебен процес. Въвеждането на диференцираната процедура цели облекчаване на съдебната система и ефективно използване на нейните ресурси чрез спестяване на процесуални усилия, финансови средства и време. То осигурява ускоряване на процеса и приключването му в разумни срокове в съответствие с изискванията на чл. 6, т. 1 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС) и чл.22 НПК. Възприетият законодателен подход кореспондира с насоките, дадени от Комитета на министрите на Съвета на Европа с Препоръка № R(86)12 за преодоляване прекомерната натовареност на съдилищата, водеща до бавно и некачествено правосъдие, както и с практиката на Европейския съд по правата на човека в Страсбург по приложението на чл.6 ЕКЗПОСЧ¹. Според общоприетия международен стандарт основен показател за създадени гаранции на правото на справедлив процес е отношението на националните органи към превенцията на забавеното правораздаване, изразено в нормативни механизми за ускоряване на производството.

С нормите на чл. 371, т. 2 и чл. 372, ал. 4 НПК законодателят предписва развитие на наказателното производство в съдебната му фаза като съкратено следствие, когато на предварително изслушване подсъдимият признае фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, изразявайки съгласие да не се събират доказателства за тях, и първостепенният съд прецени, че са налице визираните от процесуалния кодекс условия. Решението за предварително изслушване на страните с последващо съкратено съдебно следствие е израз на правомощието на съда, по свой почин или по искане на подсъдимото лице, да определи реда за провеждане на съдебното производство. Предоставената власт е ограничена от закона чрез посочване на критериите, от които трябва да се ръководи компетентният орган при произнасянето по този въпрос.

Така очертаната позиция се потвърждава изрично от законодателните промени, въведени със ЗИДНПК (ДВ, бр.109 от 23.12.2008 г.). Според актуалната редакция на чл. 370, ал. 2 НПК съдът не може да отхвърли искане на подсъдимия за предварително изслушване, съответно – за допускане на съкратено съдебно следствие, при наличието на условията по Глава двадесет и седма от НПК.

Основание за отказ по чл. 370, ал. 1, във вр. с чл. 371, т. 2 НПК е липсата на визирани в чл. 371, т. 2 НПК и чл. 372, ал. 4 НПК предпоставки – признание на фактите по обвинителния акт, съчетано със съгласието да не се събират доказателства за тези факти, и обосновааност на самопризнанието от приобщените в досъдебното производство доказателства. Няма съмнение, че аналогично на чл. 372, ал. 3 НПК съответните действия по разследването трябва да са извършени при спазване на реда и изискванията, предвидени в закона.

Недопустимо е провеждането на съкратено съдебно следствие, ако първостепенният съд констатира, че изявлението на подсъдимия не отразява неговата валидно формирана воля или сочи само на частично самопризнание. Същото се отнася и за случая, когато след запознаване с материалите по делото, съдът приеме че събраните на досъдебното производство доказателства не подкрепят в достатъчна степен самопризнанието. В такива случаи за разкриване на обективната истина е нужно разглеждане на делото по общия ред.

Неправилно е обаче решаващият орган да откаже предвидената диференцирана процедура с мотиви, основаващи се на тежестта на престъплението, намерила отражение в настъпилите общественноопасни последици и в предвидените наказателни санкции; на личната опасност на дееца (предходни осъждания, характеристични данни); на фактическа и правна сложност на делото; на обосновааност от интересите на правосъдието необходимост от съдебно следствие по общия ред; или на това, че процедурата не е предвидена като алтернатива на съдебното следствие при бързото и незабавното производство по Глава двадесет и четвърта и Глава двадесет и пета от НПК. Това не може да бъде направено и по съображения за несправедливост на наказанието с оглед на задължителното приложение на чл. 55 НК – материалноправна привилегия, предназначена да компенсира подсъдимия в замяна на проявеното съдействие за бързото и ефективно приключване на делото, още повече че подобен подход е в конфликт с презумпцията за невинност.

1.2. Отказът на решаващия орган трябва да бъде мотивиран. Съдът винаги следва да аргументира своите актове. Това задължение произтича от чл. 121, ал. 4 от Конституцията на Република България и предписанията на чл. 34 НПК. То е и условие за провеждане на справедлив съдебен процес, съгласно чл. 6 от ЕКЗПЧОС.

Немотивираните определения за отказ да се започне или проведе диференцираната процедура са израз на пренебрегване на процесуалните изисквания към формата и съдържанието на съдебния акт. На страните трябва да бъде недвусмислено заявено защо и кога съдът се насочва към особения процесуален ред, предвиден в Глава двадесет и седма на НПК, респективно защо постановява отказ за провеждане на предварително изслушване или на съкратено съдебно следствие, като преценката за това не е и не следва да бъде произволна. Същевременно последиците от немотивиране на отделните видове актове на съда са различни по своя характер. Безспорно, липсата на съображения в съдебен акт (присъда или решение), с който се решават въпроси по съществуването на наказателното дело (състамерност, авторство, вина, правна квалификация и наказателна отговорност) винаги представлява абсолютно процесуално нарушение, обосноваващо неговата отмяна. Когато обаче се отнася за разпореждане или определение, с което се третира въпроси по движението на делото, липсата на мотиви не е порок от категорията на съществените нарушения на процесуалните правила, освен ако не е довела до ограничаване на процесуалните права на страните.

1.3. Анализът на уредбата по Глава двадесет и седма от НПК във връзка с разпоредбата на чл. 29, ал. 1 НПК, установяваща абсолютните основания за отвеждане на съдиите и съдебните заседатели, обуславя заключение за липсата на такова основание при отказ на съда да уважи искане за провеждане на предварително изслушване или на съкратено съдебно следствие по чл. 371, т. 2 НПК. Съществуват обаче и основания за отвод, поради предубеденост или заинтересованост от изхода на делото в хипотезите на чл. 29, ал. 2 НПК. Те могат да се съдържат в мотивите за отказ, когато съдът е изразил съображения, извън необходимите за извода, че самопризнанието не се подкрепя от събраните на досъдебното производство доказателства. В тези случаи съдебният състав следва да се отведе от разглеждане на делото.

2. При всяка особена процедура общите правила на съдебното производство са приложими субсидиарно, доколкото някои въпроси не са решени със специална норма. Това принципно положение е напълно валидно и за диференцираната процедура по Глава двадесет и седма от НПК, като изрично е закрепено в чл. 374 НПК.

Аргументи, обосноваващи очертаната теза, могат да бъдат открити също така в наименованието на Глава двадесет и седма от НПК и в съдържанието на чл. 371, т. 1 и 2 НПК.

Формулировката “съкратено съдебно следствие в производството пред първата инстанция” указва на отклонение от установения регламент за провеждане на съдебното следствие по общия ред, което означава че съдът е обвързан със задължението надлежно да осъществи предписаните от закона предходни процесуални действия по подготовка на съдебното заседание и даване ход на делото. Такива са предвидените в чл. 255 и чл. 271, ал. 6 НПК. Извършването им до началото на съдебното следствие дава възможност новите страни в наказателния процес (частен обвинител, граждански ищец и граждански ответник) да встъпят преди вземане на решението за предварително изслушване.

В подкрепа на гореизложеното е граматическото, логическото и систематическото тълкуване на чл. 371 НПК. Доколкото допустимостта на предварителното изслушване по т. 1 на посочената норма е обусловена от изрично заявеното съгласие на подсъдимия и неговия защитник, на гражданския ищец, частния обвинител и техните повереници, то и уредбата по т. 2 имплицитно изисква възможното признание на фактите от подсъдимото лице да се предхожда от конституирането на всички страни в наказателния процес.

Следователно компетентният орган при всяко положение е длъжен да осигури призоваването на всички лица с право да участват в процеса в качеството на частни обвинители, граждански ищци и граждански ответници, като преди началото на предварителното изслушване се произнесе по основателността на съответните искания за конституиране.

Конституираните страни и техните повереници участват в предварителното изслушване. Становището им следва да бъде преценено и в случая на направено самопризнание от подсъдимия по т.2 на чл. 371 НПК. То обаче няма обвързващ характер при вземане на решението за допускане на тази форма на съкратено съдебно следствие.

3. Преходът към особените правила на Глава двадесет и седма от НПК след започнало съдебно следствие по общия ред е несъвместим със законодателните идеи, вложени в диференцираната процедура. Нормите на чл. 371 – чл. 373 НПК визират предпоставките за предварителното изслушване, реда за неговото провеждане и произтичащите от това последици – съкратено съдебно следствие пред първата инстанция. Те съдържат императивни предписания, представляващи отклонение от стандартния модел на наказателния процес, с които първостепенният съд е длъжен да се съобрази преди да даде ход на съдебното следствие с прочитането на обвинителния акт.

След започване на съдебното следствие по общите правила при първоначалното първоинстанционно производство, инициативите за преминаване към съкратено съдебно следствие по чл. 373, ал. 2 във вр. с чл. 372, ал. 4 НПК са закъснели, съответно несвоевременно е и решението на съда по този въпрос. Да се приеме допустимост на очертаната процесуална ситуация би означавало да се позволи на отделна страна (в случая на подсъдимия) да определя реда за разглеждане на делото вместо органа, осъществяващ процесуалното ръководство в тази фаза на наказателния процес. Такъв подход противоречи и на характера и целите на диференцираната процедура, насочена към обезпечаване икономичност и бързина на съдебното производство. Признанието на фактите по обвинителния акт, направено от подсъдимия в хода на провеждане при условията на чл.276 – чл. 290 НПК съдебно следствие, следва да се оценява като елемент на доказателствената съвкупност (обяснения на подсъдим по смисъла на чл. 277 НПК) и смекчаващо отговорността обстоятелство в случай на осъждане, но само по себе си не предполага приложение на особените правила.

4. Прокламираният в чл. 31, ал. 2 от Конституцията на Република България принцип, възпроизведен и в чл. 116, ал. 1 НПК, за недопустимост обвинението и присъдата да се основават само на направено самопризнание, обосновава прилагането на чл. 371, т. 2 НПК и провеждането на съкратено съдебно следствие във визираната хипотеза само при налични, надлежно събрани в хода на досъдебното производство доказателства, подкрепящи признатите факти. Тези доказателства заедно със самопризнанието трябва да са достатъчни да потвърдят по несъмнен начин фактическите твърдения на прокурора, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, съответно – при постановяване на осъдителна присъда да удовлетворяват критерия по чл. 303 НПК. Изискуемата от закона подкрепа на направеното самопризнание от приобщения доказателствен материал не следва да се абсолютизира и отъждествява с необходимост от изключителна еднопосочност на доказателствените източници и пълна съответност на всички инкорпорирани чрез тях фактически данни, което практически е невъзможно или трудно достижимо. Необходимо и достатъчно условие за приложението на диференцираната процедура по чл. 371, т. 2 НПК е надлежно приобщените и проверените гласни, писмени и веществени доказателства убедително да потвърждават признатите от подсъдимия факти. Незначителните противоречия в доказателствените материали не представляват процесуална пречка за прилагане на процедурата. Предявените от законодателя изисквания по чл. 372, ал. 4 НПК са изпълнени и при установени несъответствия в определена категория доказателствени средства, но при налични други доказателствени източници, достатъчни за категорично и безусловно обосноваване на направеното самопризнание. При фактическия анализ и юридическата оценка на доказателствената съвкупност, обезпечаваша признатите факти по обвинителния акт, е недопустимо да бъдат прилагани по-строги критерии и предявявани по-високи изисквания от установените в теорията и практиката по отношение на правилното формиране на вътрешното убеждение за доказаност на обвинението в пределите на съдебно производство по общия ред. При констатирани обаче съществени противоречия в доказателствата, създаващи сериозни съмнения относно съставомерните признаци на инкриминираното деяние и неговото авторство, предопределящи постановяване на присъда, основана на предположения, първостепенният съд е длъжен да разгледа делото по общия ред като се позове на предписанията на чл. чл. 13, 14 и 107 НПК.

5. Регламентираният в чл. 13 НПК принцип за разкриване на обективната истина може да бъде реализиран най-успешно чрез съдебно производство, проведено по едни и същи правила за всички лица, конституирани в качеството на подсъдими. Законодателната практика последователно провежда това основополагащо начало. Израз на този подход е и въвеждането със ЗИДПНК (ДВ, бр.109 от 23.12.2008 г.) на новата процесуална норма на чл. 370, ал. 3 НПК, която изрично предписва провеждане на съкратено съдебно следствие само при наличие на условията по Глава двадесет и седма от НПК за всички подсъдими. Интерпретацията на съществуващата нормативна уредба до влизане в сила на посочените законодателни изменения на 27.12.2008г. също не позволяваше прилагане на особените правила на Глава двадесет и седма от НПК за един или някои от подсъдимите при липса на изискуемите от закона предпоставки по отношение на останалите лица в това процесуално качество. Отразените в обвинителния акт факти и събраните на досъдебното производство доказателствени материали, които подкрепят самопризнанието на подсъдимия по чл. 371, т. 2 НПК, обвързват съда по

отношение на съдържанието на присъдата, постановена след проведено съкратено съдебно следствие (чл. 373, ал.3 НПК). Същевременно всеки подсъдим при разглеждане на делото извън обсега на диференцираната процедура има правото да заеме различна позиция спрямо обвинението и да оспорва в една или друга степен фактите, на които е основано, участвайки реално в процеса на събиране на доказателства пред съда. Очевидно при очертаната процесуална ситуация особените правила са неприложими, защото би възникнала необходимост от паралелното разглеждане на делото по общ и специален ред в рамките на едно и също съдебно производство. Това е несъвместимо с постигане на общо вътрешно убеждение на решаващия съдебен състав по всички правно-релевантни факти и реализацията на отклоненията от принципите на непосредственост и устност, визирани в Глава двадесет и седма от НПК. То е и обективно невъзможно с оглед на изпълнението на предписанията за организиране и приключване на съдебния процес по общия ред и на съкратеното съдебно следствие, сочещи на различни процесуални действия и изисквания към съдържанието на присъдата по чл. 305, ал.3 и чл. 373, ал. 3 НПК. Изложеният тълкувателен подход е съответен и на водещата законодателна идея при въвеждането на диференцираната процедура – особените правила да обезпечават ускоряване на съдебния процес, нереализуемо при противоречие в позицията на отделните подсъдими. Процесуалният кодекс допуска изключение само в процедурата по Глава двадесет и девета, което е изрично установено с разпоредбата на чл. 384, във вр. с чл. 381, ал. 7 НПК. По аргумент за противното (*per argumentum a contrario*) и при съобразяване на принципа за изчерпателност на особените правила при всяко диференцирано производство, следва заключението за недопустимост на съкратеното съдебно следствие по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 и 3 НПК за един или няколко подсъдими, когато техен съпроцесник не е съгласен същата процедура да се приложи и спрямо него.

6. Нормативната уредба на алтернативното съдебно производство и разбирането за неговите характер и цели обосновават процесуални пречки за провеждане на съкратено съдебно следствие по отношение само на част от инкриминираните в обвинителния акт престъпления, осъществени в реална съвкупност от подсъдимия. Да се приеме противното би означавало да се игнорира категорично установеното в чл. 371, т. 2 НПК условие – признанието на фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, в тяхната цялост. Това би довело и до нерегламентирано от закона съчетаване на общ и специален ред за разглеждане на делото, с произтичащите от това последици по отношение на предявените различни изисквания към съдържанието на присъдата по чл. 305, ал.3 и чл.373, ал. 3 НПК. Процесуалната недопустимост на съкратеното съдебно следствие по отношение само на част от инкриминираните в обвинителния акт деяния се аргументира и с изложените съображения при сравнителния анализ на разпоредбите на чл. 370 - чл. 374 НПК във вр. с чл. 384 във вр. с чл. 381, ал. 7 НПК, както и за използваните законодателни техники при диференцираните процедури (виж т. 5 от тълкувателното решение).

7. Признанието на фактите по чл. 371, т. 2 НПК в кумулативна даденост с визираната в чл. 372, ал. 4 НПК преценка на съда за доказателствена обезпеченост предполага съблюдаване на правилата на съответната особена процедура по Глава двадесет и седма от НПК. Нормата на чл. 373, ал.2 НПК императивно предписва прилагане на материалноправната разпоредба на чл. 55 НК без оглед на посочените в последната основания. При определяне на санкционните последици по вид, размер и начин на изпълнение в рамките на чл. 55 НК се преценяват всички значими за индивидуализацията на наказателната отговорност обстоятелства, сочещи на тежестта на престъплението и личната опасност на дееца. В обсега на релевантните фактически данни за личността на подсъдимия, безспорно е процесуалното му поведение в хода на наказателното производство, обективизирано и чрез направеното от него признание. Последното обаче следва да се оценява с оглед на характеристиките и съдържанието на самопризнанието като форма на съдействие при установяване на обективната истина. Ако е спомогнало своевременно и съществено за разкриване на престъпното посегателство и неговия извършител още в хода на досъдебното производство, а не е следствие от ефективната дейност на компетентните органи, същото би могло да се третира като смекчаващо обстоятелство, включително и в пределите на отговорността по чл. 55 НК. Без да се пренебрегват степената на обществена опасност на деянието, социалният му отзвук и останалите факти, свързани с личността на дееца (предходни осъждания, характеристични данни), то може да обоснове налагане на наказание в по-нисък размер. Формалното волеизявление по чл. 371, т. 2 НПК, с което подсъдимият признава фактите в обвинителния акт, не трябва обаче да се интерпретира допълнително като смекчаващо обстоятелство при индивидуализация на санкцията, съобразно изискванията на чл. 373, ал. 2 НПК във вр. с чл. 55 НК. Благоприятната последица от този вид самопризнание е предопределена от закона (чл. 373, ал. 2 НПК), поради което то не трябва безусловно да води до прекомерно снизхождение.

8.1. Особената процедура, предмет на тълкуване в настоящето решение, е насочена към обслужване на обществен интерес чрез ускоряване на наказателния процес. Изградена е на базата на разумния компромис между обвинението и защитата. Прилагането ѝ води до предоставяне на процесуалноправни и материалноправни ползи, съответно – възлагане на тежести на основните страни в съдебното производство. Прокурорът е улеснен в осъществяването на дейността по доказване на обвинителната теза като постига бързо осъждане и своевременно санкциониране на престъпленията, но е обвързан от закона да приеме по-голяма снизходителност при индивидуализация на наказателната отговорност. Подсъдимият получава по-леко наказание, но същевременно се съгласява с известни процесуални ограничения, свързани с възможността да спори по поддържаните от прокурора факти и във връзка с това – да участва непосредствено и лично в събирането и проверката на доказателствените средства, подкрепящи или оборващи обвинението пред съда. В тази насока законът стеснява обсега на процесуалните искания и действия, редуцира претенциите за накрънено право на защита. Логическо следствие от очертаната позиция е заключението, че в пределите на проведената в съответствие с изискванията на чл. 372, ал. 4, във вр. с чл. 371, т. 2 НПК процедура, е недопустимо компетентният орган (първоинстанционен или въззивен съд) по свой почин или по искане на страните да събира доказателства за факти, несъвместими с обстоятелствената част на обвинителния акт. Когато подсъдимото лице по своя воля е създадо предпоставки за разглеждане на делото по специалния процесуален ред, отказвайки се от участие в състезателно

производство за събиране и проверка на доказателствата, и съкратеното съдебно следствие е било допуснато и проведено законосъобразно, компромисът между обвинението и защитата е реализиран в интерес на обществото. В тази процесуална ситуация, постигайки по-благоприятно материално-правно третиране, подсъдимият е длъжен да понесе и съответните тежести. Той доброволно и съзнателно сам се е лишил от процесуалната възможност да релевира обстоятелства, оспорващи фактическото обвинение и да претендира обезпечаването им чрез доказателствени искания. Обратното обосновава липса на действително направено при условията на чл. 371, т. 2 НПК самопризнание и съставлява непреодолима преграда за провеждане на диференцираната процедура. Допустимата защита на подсъдимия остава ограничена в рамките на признатите фактически положения по обвинителния акт. В тези предели могат да се установяват и противопоставят правопроменящи и правоогасяващи обстоятелства, свързани с приложимия материален закон, с предпоставките и съдържанието на наказателната отговорност. В обсега на същите са излагане на съображения за необходимост от приложение на относимите основни институти на наказателното право; очертаване на аргументи за обективните и субективни признаци на престъпния състав и обосноваването от тях правна квалификация, визирана в особените норми на наказателния кодекс; релевирание на възражения за наказателна неотговорност и погасителна давност; предлагане на доводи за индивидуализация на санкционните последици. Всичко това обаче е възможно при условие, че е съвместимо с фактологията по обвинителния акт и не внася съществени изменения в нейните очертания.

8.2. Цялостното признаване от подсъдимия на фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, обуславя ограниченията в пределите на инстанционния контрол и фактическите рамки на въззивното решение. Въззивният състав проверява дали процесуалната дейност на първостепенния съд е осъществена при съблюдаване нормативната уредба на диференцираното производство – налични предпоставки за прилагане на особената процедура (действително направено волеизявление по чл. 371, т. 2 НПК и законосъобразност на доказателствена преценка); спазване на регламентирания ред за допускане и провеждане на съкратено съдебно следствие; постановяване на присъдата в съответствие с изискванията на чл. 373, ал. 2 и 3 НПК. При установено изпълнение на лимитираните в Глава двадесет и седма от НПК правни предписания, въззивният съд не разполага обаче с процесуална възможност да реши делото на основата на фактическа обстановка, различна от очертаната в обвинителния акт и да приеме фактически положения, несъвместими с признатите факти.

8.3. Логическа последица от изложеното е недопустимостта изявлението на подсъдимото лице по чл. 371, т. 2 НПК да бъде оттеглено след обявяване на съдебния акт по чл. 372, ал. 4 НПК. Направеното от подсъдимия признание на фактите в обстоятелствената част на обвинителния акт представлява едностранно изявление, което може да бъде оттеглено преди да са настъпили предпоставените от него и предвидени в закона правни последици. С определението, с което съдът обявява, че при постановяване на присъдата ще ползва самопризнанието без да събира доказателства за фактите по обвинителния акт и допуска съкратено съдебно следствие, депозираните по чл. 371, т. 2 НПК изявления произвеждат правното действие, към което са насочени. Въведени са достатъчно правни гаранции, че изявлението по чл.371, т. 2 НПК е доброволно и отразява действителното отношение на подсъдимия към обвинението – направено е в открито заседание, в присъствието на защитник, при разясняване на последиците от него. Затова, когато самопризнанието е обосновоало прилагане на правилата на диференцираната процедура, процесуалният закон не предвижда оттеглянето му в хода на наказателния процес. Противното би довело до невъзможност да бъдат постигнати целите на особеното производство, създава условия за процесуална злоупотреба и правна несигурност.

9. Констатацията на въззивната инстанция за неоснователно отхвърлено от първоинстанционния съд искане на подсъдимия по чл.370, ал. 1, във вр. с чл. 371, т. 2 НПК не налага отмяна на присъдата и връщане на делото за ново разглеждане. Съдебното следствие по общия ред (чл. 276-290 НПК) създава необходимите гаранции за установяване на обективната истина по делото – в условията на публичност, устност и състезателност се събират нужните доказателства за включените в предмета на доказване обстоятелства; страните имат възможност да направят своите доказателствени искания и да развият тезите си по обвинението; съдът има задължение да постанови съдебен акт при пълно и задълбочено обсъждане на доказателствените материали. Неправилно е да се твърди, че провеждането на съдебно следствие по общия ред (вместо съкратено) в рамките на стандартния модел на наказателното производство не обезпечава охрана на процесуалния статут на всички страни, включително и на подсъдимия. Изложеното тълкуване на закона е в синхрон и с основната цел на особената процедура – постигането на бързина и ефективност на наказателния процес. Връщането на делото за ново разглеждане за прилагане на диференцираното производство е несъвместимо с вложената в нормативната уредба законодателна идея. То винаги има за последица неоправдана забава и препятства приключването на наказателния процес в разумни срокове. Неоснователният отказ на първостепенния съд да уважи искането за предварително изслушване по чл. 370, ал. 1 НПК във вр. с чл. 371, т. 2 НПК, съответно да допусне съкратено съдебно следствие, лишава обаче подсъдимия от материално-правната изгода да бъде санкциониран по правилата на чл. 373, ал. 2 НПК, във вр. с чл. 55 НК и рефлектира върху справедливостта на наложеното наказание. Това процесуално нарушение следва да бъде коригирано от въззивния съд с упражняване на правомощията по чл. 337, ал.1, т. 1 и т. 3 НПК. В обсега на предоставената от закона компетентност и при условие, че в хода на проведеното съдебно следствие по общия ред са установени същите факти, описани в обвинителния акт, въззивната инстанция е обвързана да приложи чл. 55 НК. По изложените съображения и на основание чл.124, ал.1, т.1, вр.чл.130 от Закона за съдебната власт, Общото събрание на наказателната колегия на Върховния касационен съд

РЕШИ:

1. Първоинстанционният съд може да откаже да уважи искане на подсъдимия по чл. 370, ал. 1, във вр. чл. 371, т. 2 НПК за съкратено съдебно следствие само при липса на визирани в Глава двадесет и седма от Наказателно-процесуалния кодекс условия – признание на фактите, изложени в обвинителния акт, което да се подкрепя от събраните в досъдебното производство, доказателства.

Отказът на съда трябва да бъде мотивиран. Не е налице основание за отвеждане на състава на съда, отхвърлил искане на подсъдимия за провеждане на съкратено съдебно следствие, освен ако от съдържанието на отказа може да се счита, че съдът е изразил предубеденост или заинтересованост от изхода на делото, съгласно чл. 29, ал. 2 НПК.

2. Общите правила за конституиране на страните, включително и на частен обвинител, граждански ищец и граждански ответник, са валидни и приложими в случаите на предварително изслушване по чл.371, т. 2 НПК. На частния обвинител, гражданския ищец и гражданския ответник се предоставя възможност да участват в предварителното изслушване. Становището им по искането на подсъдимия или във връзка с инициативата на съда няма обвързващ характер.

3. След започване на съдебното следствие по общия ред е недопустимо да се преминава към съкратено съдебно следствие по реда на чл. 373, ал. 2, във вр. с чл. 372, ал. 4 НПК.

4. Разпоредбата на чл. 372, ал. 4 не изисква всички надлежно събрани и проверени в хода на досъдебното производство доказателства да подкрепят самопризнанието. Необходимо е приобщените доказателства да са достатъчни за установяване по несъмнен начин на фактите, очертани в обстоятелствената част на обвинителния акт и признати от подсъдимото лице.

5. Съкратено съдебно следствие по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 и 3 НПК не се допуска за отделен подсъдим, когато друг подсъдим по делото не е съгласен същата процедура да се приложи и спрямо него.

6. Недопустимо е провеждането на съкратено съдебно следствие на основата на изявление на подсъдимия по чл. 371, т. 2 НПК, обхващащо само част от инкриминираните в обвинителния акт деяния.

7. При определяне на наказанието съгласно правилата на чл. 373, ал. 2 НПК, признанието по чл. 371, т. 2 НПК не следва да се третира като допълнително смекчаващо отговорността обстоятелство, освен ако съставлява елемент на цялостно, обективно проявено при досъдебното разследване процесуално поведение, спомогнало за своевременното разкриване на престъплението и неговия извършител.

8. При процедура по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 3 НПК първоинстанционният и въззивният съд не могат да допускат и събират доказателства, които са несъвместими с признатите от подсъдимия фактически положения по обвинителния акт. При проверката на първоинстанционна присъда, постановена след надлежно проведено по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 и 3 НПК съдебно следствие, е недопустимо въззивният съд да реши делото на основата на фактическа обстановка, различна от изложената в обстоятелствената част на обвинителния акт. Изявенията на подсъдимия по чл. 371, т. 2 НПК не могат да бъдат оттеглени след постановяване на съдебното определение по чл.372, ал. 4 НПК.

9. Неправилният отказ на първостепенния съд да приложи особените правила на съкратеното съдебно следствие по чл. 373, ал. 2, във вр. чл. 372, ал. 4 НПК не е основание за отмяна на съдебния акт и връщане на делото за ново разглеждане. Въззивната инстанция определя наказанието при условията на чл. 55 НК.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС НА РБ: ЛАЗАР ГРУЕВ

ЗАМ. НА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ: РУМЕН НЕНКОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

БОЙКА ПОПОВА, ЕЛИЯНА КАРАГЪЗОВА, САВКА СТОЯНОВА

ЧЛЕНОВЕ:

Гроздан Илиев

Фиданка Пенева

Пламен Томов

Елена Авдева

(становище по мотивите по т.1 и 9)

Иван Недев

Елена Величкова

Лидия Стоянова

Евелина Стоянова

Лиляна Методиева

Саша Раданова

(становище по мотивите по т.1 и 9)

Вероника Имова

Борислав Ангелов

Юрий Кръстев

Красимир Харалампиев

Ружена Керанова

Ивета Анадолска

Капка Костова

Татяна Кънчева

Николай Дърмонски

Цветинка Пашкунова

Биляна Чочева

(становище по мотивите по т.1 и 9)

Блага Иванова

(становище по мотивите по т.1 и 9)

Павлина Панова

(становище по мотивите по т.1 и 9)

Севдалин Мавров

Жанина Начева

СТАНОВИЩЕ по мотивите по т.1 и 9 на ТР № 1/2008 г. на ОСНК

на съдиите Саша Раданова-Томова, Елена Авдева, Биляна Чочева,
Блага Иванова и Павлина Панова

Изразяваме това становище, защото намираме, че аргументацията по т. 1 и т. 9 на тълкувателното решение, с оглед пълнотата на отговорите, е необходимо да включва и следните съображения:

По т.1 считаме, че детайлно уредената процедура по Глава Двадесет и седма НПК и конкретно по чл.371, ал.2, респ. чл.372, ал.1, 2, 4 и чл.373, ал.2 и 3 от НПК не е израз на правомощие на съда, а регламентира процесуално право на подсъдимия да бъде съден в алтернативно съдебно производство, като съответно признае фактите по обвинението и заяви съгласието си да не се събират доказателства за тях, а в замяна получи наказание при условията на чл.55 от НК. Независимо, че нормата на чл.55 от НПК не съдържа изрично посочване на това право, то нито теорията, нито практиката са отричали, че изброяването на правата на подсъдимия в тази норма не е изчерпателно. Тя е поместена в общата част на НПК и е относима най-общо към двете фази на процеса – досъдебна и съдебна, без да изключва възможността с оглед спецификата на всяка от фазите тези права се реализират по различен начин. Чл.372, ал.1 от НПК определя самопризнанието по чл.371, ал.2 от НПК като право на подсъдимия, от което произтичат определени последици. Ето защо, когато съдът отказва да проведе съкратено съдебно следствие по реда на чл.371, ал.2 от НПК при наличие на законните предпоставки за това, той всъщност отнема правото на подсъдимия на избор на линия на защита – да направи признание в определен момент и с конкретно съдържание, което би му гарантирало определени благоприятни за него резултати от материалноправно и процесуалноправно естество.

По т.9 считаме, че неоснователният отказ от предварително изслушване и разглеждане на делото по правилата на съкратеното съдебно следствие е съществено процесуално нарушение, тъй като ограничава правото на подсъдимия на бърз процес в алтернативно съдебно производство с произтичащите от това последици. Затова резултатът от това съществено процесуално нарушение няма само и единствено негативен материалноправен ефект, както приема мнозинството, но и процесуален такъв (напр. разглеждане на делото в неразумно дълъг срок, ограничаване на права чрез мерки за процесуална принуда, отлагане във времето на възможността своевременно да се ползва от института на реабилитацията и др.) Предвид естеството на допуснатото нарушение като съществено, но неотстранимо чрез отмяна на присъдата и връщане на делото за ново разглеждане, за него трябва да следи всяка контролна инстанция /въззивна и касационна/. Тя трябва да го компенсира с прилагането на чл.55 от НК.

САША РАДАНОВА-ТОМОВА

ЕЛЕНА АВДЕВА

БИЛЯНА ЧОЧЕВА

БЛАГА ИВАНОВА

ПАВЛИНА ПАНОВА

1 Вж. Скордино срещу Италия, Решение от 29.03.2006 година, 36813/97 [2006] ЕСПЧ, пар.183, Кочарела срещу Италия, Решение от 29.03.2006 година, 64886/01 [2006] ЕСПЧ, пар.74 и 77, Сурмели срещу Германия, Решение от 08.06.2006 година, 75529/01 [2006] ЕСПЧ, пар.100, В.А.М. срещу Сърбия, Решение от 13.03.2007 година, 39177/05 [2007] ЕСПЧ, пар.153.